



FE'L SO'Z TURKUMI

Shomurodova S.X.

Fe'l — harakat bildiruvchi soʻzlar turkumi va shu turkumga oid har bir soʻz. Grammatikada "harakat" soʻzi keng tushunchali boʻlib, nafaqat harakatni, balki holat yoki hodisani ham bildiradi.

Nima qilmoq?

Nima boʻlmoq? Soʻroqlariga javob boʻlib, shaxs yoki narsalarning harakat holatini ham ifodalab keladi.

Misol sifatida:



Shamol payti daraxt uchi **qimirlaydi**. (nima qiladi?)



Talaba qiz **oʻqidi**. (nima qildi?)

Fe'llar anglashilgan **harakat** va **holat** ma'lum shaxs yoki narsa tomonidan bajariladi. Ana shu shaxs yoki narsa harakatning bajaruvchisi sanaladi.

Harakat va holat fe'llari

Fe'llar nima atab kelishiga ko'ra:

- **Harakat** fe'llari
- **Holat** fe'llariga bo'linadi

FE'LNING MA'NOVIY GURUHLARI

Fe'llar qanday harakat-holatni ifodalashga ko'ra quyidagi guruhlarga bo'linadi:

- So'zlamq
- o'ylamoq
- Pichirlamoq

Nutqiy faoliyat fe'llari

- Qizarmoq
- Joylashmoq
- Sevinmoq

Holat fe'llari

- Ijod qilmoq
- Fikrlamoq
- Kashf qilmoq
- Mutola qilmoq

Aqliy faoliya fe'llari

Jismoniy faoliyat fe'llari

- Yururmoq
- Sakramoq
- Termoq

FE'LNING GRAMATIK MA'NO TURLARI

Fe'llar gramatik ma'no turiga qarab 2 turga bo'linadi:

o'timli fe'llar

o'timsiz fe'llar

Fe'llarni o'timli yo o'timsiz fe'llarga ajratishda asosiy omil sifatida **Tushum kelishigi (-ni)** asosiy ro'l o'ynaydi.

Tushum kelishigidagi so'zlar bilan bog'lanadigan fe'llar **o'timli fellar** xisoblanadi: Kitobni o'qidi; Maktubni yozdi; kitobni yozdi.

Tushum kelishigidagi so'zlar bilan bog'lana olmaydigan fe'llar **o'timsiz fellar** xisoblanadi: yugurdi; bordi.

FE'LNING LUG'AVIY SHAKLLARI

Nisbat

**Harakatning kuchli
yoki kuchsizligi**

**Fe'lar lug'aviy
shakllari 5 ga
bo'lib
o'rganiladi:**

**Fe'ning vazifa
shakllari**

**Fe'ning bo'lishli
yoki bo'lishsiz
shakllari**

**Ko'makchi fe'li
so'z qo'shilmasi**

Fe'l nisbatlari:

- **Aniq nisbat:** o'qidi, o'qiyapti, o'q imoqchi.
- **O'zlik nisbati:** tarandi, yuvindi.
- **Majhullik nisbati:** taraldi, o'qildi.
- **Orttirma nisbat:** o'qitdi, yozdirdi.
- **Birgalik nisbati:** o'qishdi, yozishdi.

FE'LNING VAZIFA SHAKLLARI

Fe'ning gapda boshqa so'zlar bilan bog'lanib **KESIM, EGA, To'LDIRUVCHI, HOL, ANIQLOVCHI** vazifasida kelishi mumkun. Buning uchun fe'l maxsus shakllarga ega bo'ladi.

Turli gap bo'laklari vazifasida kelish uchun xoslangan fe'l shakllari **FE'LNING VAZIFA SHAKLLARI** deyiladi.

FE'LNING VAZIFA SHAKLLARI 4 turga bo'linadi

**1.Sof fe'l shakli
(o'qidi)**

**2.Hakakat nomi
shakli (o'qish)**

**3.Sifatdosh shakli
(o'qigan)**

4.Ravishdosh shakli(o'qib kelgach)

FE'LNING MUNOSABAT SHAKLI

Fe'l asoslariga qo'shib, gapda kesim vazifasida qo'llanishiga xoslovchi shakllar **FE'LLARNING MUNOSABAT SHAKLLARI** hisoblanadi.

Fe'llarning

ZAMON

MAYL

SHAXS-SON qo'shimchalari munosabat shakllari hisoblanadi



FE'LNING ZAMON SHAKLLARI

Fe'l asosida ifodalangan harakat-holatning uch zamondan birida sodir bo'lishini bildiruvchi shakllar **Zamon shakllari** deyiladi

Fe'l zamonlari

- O'tgan zamon
- Hozirgi zamon
- Kelasi zamon

- Nima qildi?
- Nima qilyapti?
- Nima qilmoqchi?



Fe'l 3 ta zamon shaklliga ega



FE'LNING MAYL SHAKLLARI

Fe'l ifodalagan harakatning-holat haqidagi xabar, buyruq-istak, shart ma'nolarini ifodalovchi fe'l shakllari **Mayl shakllari** deyiladi

Fe'l 3 ta mayl shaklligga ega

Shart mayli

Xabar mayli

Buyruq-istak mayli

FE'LNING SHAXS-SON SHAKLLARI

Fe'lda ifodalagan harakat yoki holatning bajaruvchi shaxsini, bu shaxs bitta yoki ko'p ekanligini bildiruvchi shakllari **Shaxs-son shakllari** deyiladi

Fe'l 3 ta shaxs-son turi mavjud

1 tur shaxs-son

2 tur shaxs-son turi

3 tur shaxs-son turi

FE'LNING TUZILISHIGA KO'RA TURLARI

Sodda
fe'llar

Qo'shma
fe'llar

Fe'llar tuzilishiga
ko'ra

Takroriy
fe'llar

Juft fe'llar



E'TIBORINGIZ UCHUN KATTA RAHMAT